

**Єдність духовного і фізичного розвитку дитини у системі педагогічної освіти
батьків Павлишської школи (60 – 70 роки ХХ ст.)**

Проблема зміцнення здоров'я молодого покоління є надзвичайно важливою на сьогодні, адже складні соціально-економічні умови, екологічні, духовно-культурні проблеми вплинули на погіршення здоров'я дітей та молоді. Питання єдності духовного і фізичного, їх значення у становленні особистості були, є і будуть актуальною темою наукових досліджень, пошуком нових форм її вирішення. Один із шляхів – звернення до історичного минулого, до наукових напрацювань провідних вчених, і перш за все, до великої теоретичної і практичної спадщини відомого вітчизняного вченого-педагога В.О. Сухомлинського, який всі педагогічні проблеми розв'язував у Павлишській школі через цілісну педагогічну систему, спільну роботу родини та школи, чітку організацію батьківської педагогічної освіти та через формування дієвої батьківської культури.

Необхідно зазначити, що у середині 60-х рр. в Україні була створена доволі розгалужена система підвищення педагогічної культури широкого батьківського загалу. Окремі її форми заслуговують на позитивну оцінку й, перш за все, обов'язкове залучення всіх батьків до навчання, донесення до них тогочасних вимог і завдань виховання, розвитку дітей і молоді. Водночас у діяльності шкіл, громадських організацій і об'єднань було багато формалізму, шаблону, заорганізованості, відірваності від реально існуючих проблем виховання дітей у сім'ї. Негативно позначалася на рівні педагогічної освіти батьків заідеологізованість навчання, недооцінка ролі сім'ї в процесі гармонійного розвитку особистості.

Якісно новими, творчими стали підходи В. Сухомлинського до розв'язання проблеми педагогічної просвіти батьків, яку він сприймав і досліджував системно,

послідовно, на засадах гуманізму, з урахуванням наукових досягнень педагогіки та психології.

У полі зору колективу школи, очолюваного Василем Олександровичем, було чимало питань. Велику увагу відомий вчений-педагог приділив проблемі єдності духовного і фізичного розвитку особистостей, переконливо довів, що «духовне життя дитини – інтелектуальний розвиток, мислення, увага, пам'ять, посидючість» – залежить від «гри її фізичних сил» [2, с. 125].

Розуміння важливості, залежності навчання та виховання дитини від її здоров'я спрямувало вчительський і батьківський колектив на пошук нових форм, методів і засобів роботи. Ці питання стали провідними у роботі з батьками, зокрема: системою розглядалися, вивчалися, аналізувалися в процесі формування педагогічної культури батьків.

Аналіз його поглядів на цю проблему дозволив стверджувати, що формування педагогічної культури батьків – процес, який забезпечує потребу батьків у психологічних і педагогічних знаннях, практичних уміннях і є спеціально організованою діяльністю, спрямованою на допомогу батькам у виконанні їх виховних функцій.

За В. Сухомлинським, педагогічна культура батьків включає ряд компонентів: розуміння та осмислення відповідальності батька й матері за виховання дітей; знання теорії та практики виховання дітей у сім'ї (педагогіка сім'ї); сукупність знань про закони їх психічного та фізіологічного розвитку (психологія сім'ї); практичні вміння та навички організації життєдіяльності дитини в сім'ї; взаємозв'язок із іншими виховними інституціями (дошкільні та позашкільні навчальні заклади, школи, дитячі організації та об'єднання) [2, с. 12 – 14; 5, с. 37 – 61].

Із практики свого багаторічного досвіду В. Сухомлинський виніс тверде переконання – немає важливішого завдання, ніж навчити батька й матір виховувати своїх дітей; без правильно організованої їх педагогічної освіти неможливо розв'язати жодного завдання, яке стосується навчання та виховання дітей. «Батьківська педагогіка, – наголошував педагог, – тобто елементарне коло

знань про те, як істота, що народилася від людини, стає людиною, – це фундамент, основа всієї педагогічної теорії і практики» [3, с. 535-536].

Педагог довів, що в процесі виховання педагогічної культури батьків необхідно враховувати їх рівень освіти, ступінь сформованості умінь і навичок виховання дітей, розуміння ними психологічних, педагогічних, фізіологічних, гігієнічних, правових складових сімейного виховання, батьківські здібності та прагнення. Він зосереджував увагу на диференційованому підході до виховання педагогічної культури з урахуванням вікових особливостей дітей; наполягав на тому, що у формуванні педагогічної культури батьків слід дотримуватися певної системи й послідовності. Починати навчання В. Сухомлинський рекомендував із вивчення анатоμο-фізіологічних, психологічних особливостей і закономірностей розвитку дітей. Подальшу педагогізацію батьківського загалу він пов'язував із опануванням ними основних відомостей щодо мети, завдань, умов, методів і прийомів виховання, яке здійснюється в сім'ї, в єдності з іншими виховними інституціями (школа, позашкільні культурно-освітні заклади).

Доводив, що найбільш вагомий навчальний результат досягається за умов, коли процес педагогічної підготовки батьків сприяє формуванню в них потреби з власної ініціативи удосконалювати свій виховний потенціал шляхом самовиховання та самоосвіти, яка не тільки сприяє підвищенню загальної та педагогічної культури сім'ї, налаштовує батьків на комплектування власних бібліотек, але й за власним їх прикладом вчить дітей «жити в світі книги».

Зазначаємо, що В. Сухомлинський не тільки теоретично обґрунтував основи підвищення педагогічної культури батьків, але й активно пропагував її, цілеспрямовано та творчо реалізував форми такої роботи, апробовував і удосконалював у відповідності до завдань сімейного виховання та розвитку науки про сімейне виховання.

Аналіз його праці «Павлиська середня школа», статті «Моя педагогічна система» свідчить, що робота з батьками в Павлишській школі стала невід'ємною складовою його педагогічної системи не відразу. Щомісячно скликали батьківські збори, проводили бесіди з окремими батьками вдома та школі, працював

батьківський комітет. Ці форми роботи спрямовували пошуки В. Сухомлинського та його однодумців на створення та організацію діяльності єдиного колективу вчителів, батьків і учнів на основі визначення спільної мети, планування та конкретних заходів.

Такий пошук і використання традиційних для радянської школи форм роботи з батьками (конференцій, зборів) привели В. Сухомлинського до розробки організаційно-методичного забезпечення діяльності батьківської школи, в якій, за глибоким переконанням В. Сухомлинського, «педагогіка повинна стати наукою для всіх – для вчителів і для батьків». У батьківській школі давали кожному із батьків конкретний обсяг педагогічних знань, куди батьки записувалися за два роки до вступу їхньої дитини, відвідуючи потім заняття до закінчення нею (дитиною) середньої школи. «Курс педагогіки та психології в батьківській школі, як зазначав В. Сухомлинський, був розрахований на 250 годин (До речі, це значно більше, ніж будь-який інститутський чи університетський курс)» [2, с. 42-43].

Діяльність із підвищення батьківської педагогічної культури В. Сухомлинський розглядав як спільну роботу вчителів і батьків, яка сприяє вихованню гармонійно розвиненої особистості. «Найважче завдання полягає в тому, – підкреслював він, – щоб батько та мати разом із нами бачили, розуміли духовний світ своєї дитини, вміли розібратися в причинах і наслідках, осмислити виховання як цілеспрямовану працю» [1, с. 88].

Із огляду на досліджувану нами проблему слід зазначити, що питання здоров'я і духовного життя школярів посідали чільне місце у системі педагогічної освіти батьків Павлишської школи.

У батьківській школі заняття проводилися для окремих груп: першу групу складали молоді подружжя, які ще не мали дітей, другу – батьки дошкільнят. Необхідність такої структури підготовки В. Сухомлинський пояснював тим, що саме в сім'ї діти відповідного віку проходять материнську школу морального, естетичного, розумового розвитку. На заняттях батьків першої групи вивчали питання впливу фізичного стану дитини на розумове виховання дошкільнят, зокрема розглядалися такі категорії, як: пізнавальний інтерес, допитливість,

розумові здібності тощо. Також велика увага на лекціях і семінарських заняттях приділялась питанню виховання трьох-чотирьохрічних дітей працею. План навчання включав спеціальні лекції такі, як: «Мати і дочка», «Батько і син», «Перші норми моральної культури дітей», бесіди «Як попередити психічні захворювання», а також бесіди такі як: «Фізичний і психічний розвиток дитини у віці від 3 до 7 років», «Розвиток мови і розумові здібності дитини», «найважливіші умови правильного розумового виховання», «Режим праці і відпочинку дошкільника», «Здоров'я і розум дитини» та інші. Так, у Павлишській школі батьків спрямовували на єдність духовного і фізичного розвитку особистості. Цій проблемі Василь Сухомлинський присвятив окремих розділ («Піклування про здоров'я і фізичне виховання») праці «Павлишська школа». Ці проблеми стали предметом розгляду на заняттях батьківської школи.

Батьки також отримували практичні поради і рекомендації щодо вирішення важливих проблем розумового, морального, фізичного виховання дітей у сім'ї: народження фізично здорової дитини, зміцнення здоров'я відповідно на кожному етапі її розвитку, дотримання санітарно-гігієнічних вимог до зовнішніх умов життя і до режиму праці та відпочинку школяра, залучення дітей до фізичної праці та активних занять фізичною культурою як у школі, так і вдома, розумне поєднання вільного часу і відпочинку в сім'ї тощо. Ці питання розв'язувалися в процесі різних форм роботи.

На заняттях практикувалися розв'язання практичних завдань, аналіз проблемних ситуацій, гра, яка переважно використовувалася з метою корекції стосунків між батьками та дітьми й була значною силою емоційного впливу на її учасників. У практиці роботи батьківської школи в Павлиші під керівництвом Василя Олександровича ми виокремлюємо нові на той час форми роботи з батьками – педагогічні практикуми, консиліуми, а також зазначаємо, що це була цілісна, системна, науково-обґрунтована та практично перевірена програма педагогічної освіти батьків (безперервна освіта батьків). Робота цієї батьківської школи була спрямована на: чітку організацію педагогічної освіти батьків через поєднання загальних, групових й індивідуальних форм роботи;

диференційованість змісту освіти батьків із урахуванням вікових особливостей дітей; формування практичних умінь та навичок виховання дітей у сім'ї; зацікавленість учителя в реалізації завдань підвищення рівня педагогічної культури батьків через активний пошук творчих шляхів і форм розв'язання завдань сімейного виховання; позитивне ставлення батьків до набуття ними знань із педагогіки та психології сім'ї; розвиток у батьків прагнення самовиховання та самоосвіти через книгу, науково-популярні та періодичні видання; проведення вчителями, батьками та дітьми спільних заходів на засадах співпраці та творчості; дотримання вчителями етичних норм у роботі з батьками через співпрацю, вільний обмін думками та досвідом [2].

Отже, робота Павлишської батьківської школи була змістовною та різнобічною, системною, планомірною з використанням інноваційних підходів, форм та методів роботи й підкреслювала дитиноцентризм концепції сімейного виховання В. Сухомлинського.

Навчання батьків педагогічній мудрості В. Сухомлинський розглядав як надзвичайно важливу, відповідальну та складну справу.

Зазначаємо, що заняття у школі для батьків доповнювалися загальношкільними науково-практичними конференціями, тематичними зборами, індивідуальними бесідами та консультаціями.

У своїй сукупності програма педагогічної освіти батьків була наскрізною за змістом, гуманістичною за формами та методами роботи, вибудовувалася на принципах співпраці, поваги та позитивного ставлення до батьків та дітей, врахування їх індивідуальних та вікових особливостей, наступності, неперервності, системності та науковості [4, с. 299-302].

Список літератури

1. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори. У 5 т. – К.: Радянська школа, 1976– .– Т. 1. – 1976. – С. 55 – 206.
2. Сухомлинський В. О. Павлишська середня школа / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори. У 5 т. – К.: Радянська школа, 1976– .–

Т.4. – 1976. – С. 7 – 390.

3. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори. У 5 т. – К.: Радянська школа, 1976– .–

Т.2. – 1976. – С. 419 – 654.

4. Сухомлинский В. А. Мудрость родительской любви / [Сост. А. И. Сухомлинская] . – М. : Мол. гвардия, 1988. – 304 с.
5. Сухомлинский В. А. О педагогической культуре родителей // В. А. Сухомлинский Мудрость родительской любви / [Сост. А. И. Сухомлинская] . – М. : Мол. гвардия, 1988. – С. 37 – 61.